

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ЛІКВІДНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ЇЇ НАДЛИШКУ

Сергій ВОЖЖОВ

Розглянуто проблему стійкого надлишку нормативних показників ліквідності балансів банків України в контексті чинників регуляторного характеру. Запропоновано напрямки удосконалення системи її регулювання.

The problem of steady surplus of normative indexes of liquidity of balances of banks of Ukraine in the context of factors of regulator character is examined. The directions of perfection of the system of its adjusting are offered.

У процесі здійснення діяльності банку необхідно підтримувати наявні і знаходити нові джерела грошових коштів. В результаті взаємодії вхідних і вихідних грошових потоків банку, при виконанні зобов'язань, що наступили, і розширенні масштабу активних операцій, формується певний рівень банківської ліквідності, тобто вільних первинних резервів банку у вигляді коштів на його кореспондентських рахунках і в касі, що перевищують величину обов'язкового резерву. Нестача вільних первинних резервів провокує кризу ліквідності в банківській системі. Надлишок ліквідності генерує негативну дію на ефективність функціонування банківської системи й асоціюється насамперед із надлишком первинних резервів у вигляді коштів на кореспондентських рахунках і готівки в касі банку.

Довгостроковий і стійкий характер надлишку фактичних величин показників банківської ліквідності в Україні щодо їх нормативних значень (табл. 1) свідчить або про негативні процеси і тенденції в економіці

країни, або про недостатньо ефективну регуляторну політику, або про наявність обох проблем одночасно. У такій ситуації дуже актуальним є пошук глибинних причин формування надлишку ліквідності й оптимізація методу оцінки її достатності.

Питання, пов'язані з банківською ліквідністю, є предметом дослідження багатьох учених: В. Зінченко, Г. Карчевой, О. Васюренко, Г. Азаренкової, А. Сомик, І. Волошина та ін. Проте проблемі надлишку фактичних значень показників ліквідності банків в Україні приділяється недостатня увага.

В. Лисицький [1] зазначає, що висока надмірна ліквідність указує на відсутність можливості у банків України належним чином використовувати накопичений потенціал і на те, що економіка загалом не здатна "прийняти" від банків значні обсяги грошей для виробничого або споживчого використання. Однією з основних причин цього автор називає недосконалість регуляторної політики, що стимулює розширення участі банків у розвитку економіки. Такий акцент на

Таблиця 1

Фактичні середньорічні значення нормативних показників ліквідності у банківській системі України

Показники ліквідності балансу	Нормативне значення	Роки			
		2005	2006	2007	2008 (1-й кв.)
Миттєва	Не менше 20%	60,98%	57,77%	56,50	53,91
Поточна	Не менше 40%	76,28%	70,10%	72,32	73,26
Короткострокова	Не менше 20%	42,36%	37,68%	37,90	38,24

проблемі надлишку ліквідності заслуговує на увагу, проте автор не конкретизує, що саме в регуляторній політиці необхідно змінити, в якому напрямку і яким чином.

А. Дробязко і В. Сушко, аналізуючи підсумки діяльності банків України за 2007 рік, наголошують на наступному – надмірний рівень миттєвої ліквідності може свідчити про незадовільне управління ресурсами, що призводить до зниження рівня одержуваного прибутку [2]. З цим не можна не погодитися. Проте стійкий і довгостроковий характер явища, а також його масштаби, не дають підстав вважати цей чинник ні єдиним, ні основним.

Одним із невирешених питань оптимізації системи регулювання банківської ліквідності на сучасному етапі є недостатня вивченість впливу регуляторного інструментарію на формування надмірного рівня нормативних показників банківської ліквідності.

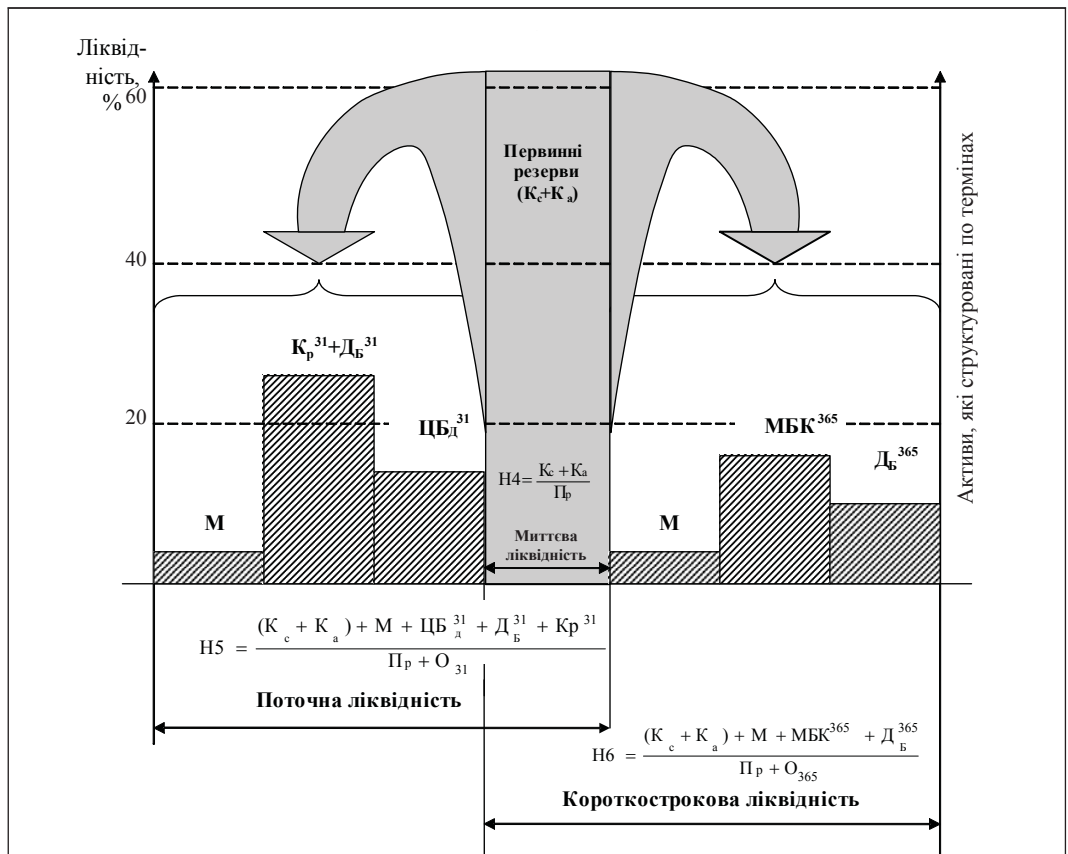
Метою статті є визначення причин надлишку банківської ліквідності на основі дослідження особливостей структуризації й угруповання активів і пасивів в практиці моделювання показників ліквідності і розробка пропозицій щодо вдосконалення системи її регулювання.

Відповідно до Інструкції НБУ [3] при розрахунку регульованих показників ліквідності банків використовується принцип мінімально допустимого обсягу активів різного ступеня ліквідності і строковості щодо зобов'язань відповідної строковості. Призначення періодів для вибірки активів і пасивів здійснюється з використанням методу, за якого початок відліку періоду залишається постійним, а його кінцеве значення змінюється: “до за-

питання”; від “до запитання” до 31 дня; від “до запитання” до одного року, незалежно від того з кінцевими або з початковими термінами робиться вибірка активів і пасивів. Використання цього методу періодизації параметрів в практиці регулювання банківської ліквідності зумовлює те, що первинні резерви у вигляді коштів на кореспондентських рахунках і в касі банку ($Kc+Ka$), а також кошти на поточних і прирівнених до них рахунках (Pr) беруть участь у розрахунках не тільки миттєвої, а й поточної, і короткострокової ліквідності нарівні зі структурованими по термінах активами (рис. 1).

З метою пошуку причин формування в банківській системі України стійкого надлишку ліквідності проведено дослідження особливостей структуризації й угруповання активів і пасивів в практиці регулювання ліквідності, як одного з чинників, що впливають на формування її надлишку.

Воно показало наступне. Використання первинних резервів у вигляді коштів на кореспондентських рахунках і в касі банку ($Kc+Ka$), як основний параметр не тільки у формулі розрахунку показника миттєвої ліквідності, а й у формулах поточної і короткострокової ліквідності, стимулює зростання первинних резервів, не пов'язаних з дотриманням нормативу миттєвої ліквідності і виконанням зобов'язань банку перед клієнтами і кредиторами. Величина параметра ($Kc+Ka$), який необхідно мінімізувати, наближаючи значення показника миттєвої ліквідності до нормативного рівня, бере участь у розрахунку поточної і короткострокової ліквідності, покриваючи при цьому недостатні у банку активи відповідної строковості. Тому

Pr – кошти на поточних і прирівнених до них рахунках; O_{31} і O_{365} – зобов'язання банку з термінами погашення (кінцевими/початковими) до 31 дня и до 365 днів відповідно; M – банківські метали; $Kред^{31}$ – кредити юридичним і фізичним особам; $МБК^{31}$ – міжбанківські кредити; $Дб^{31}$ – депозити, розміщені в інших банках; $ЦБд^{31}$ – боргові цінні папери суб'єктів господарської діяльності і держави.

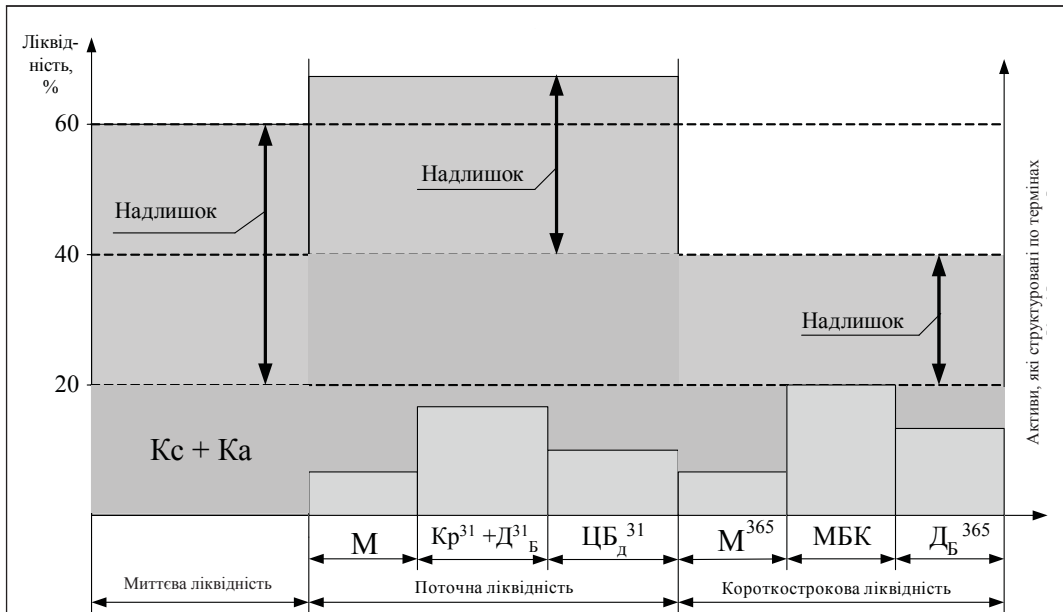
Рис. 1. Принципова схема покриття первинними резервами структурованих груп недостатніх активів відповідної строковості

наявність реального надлишку поточної і короткострокової ліквідності (тобто надлишку саме структурованих груп активів відповідної строковості), на відміну від миттєвої ліквідності, не така очевидна. На рис. 1 показана принципова схема покриття первинними резервами структурованих по термінах груп недостатніх активів за існуючої системи регулювання банківської ліквідності. Таким чином, наднормативний рівень параметра “первинні резерви” до певної міри обумовлений необхідністю дотримання нормативів поточної і короткострокової ліквідності. Це дає підставу стверджувати, що існуюча система регулювання показників ліквідності є

одним з чинників надлишку їх розрахункових значень у банківській системі України.

Результат негативного впливу включення параметра $(Kc+Ka)$ у формули розрахунку всіх трьох регульованих показників ліквідності схематично показаний на рис. 2.

Враховуючи результати дослідження, структуризацію активів і пасивів за строковістю, при моделюванні показників ліквідності доцільно здійснювати на основі інтервального методу періодизації. При цьому періодизація кінцевих термінів активів і пасивів банку може мати наступний вигляд: “до запитання” і на один день (показник миттєвої ліквідності), від 2 до 365 днів (показник

Рис. 2. Принципова схема ілюстрації негативного впливу існуючого методу періодизації активів і пасивів (при розрахунку показників ліквідності банківських балансів) на формування їх надлишку

короткострокової ліквідності), від 365 днів до 3 років і понад 3 роки (показники довгострокової ліквідності). Це дозволить виключити параметр “первинні резерви” ($Kc + Ka$) з розрахунку показників ліквідності будь-якої строковості, відмінної від миттєвої. Також, необхідно перейти від існуючого вибіркового принципу групування активів у моделюванні показників ліквідності до їх суцільного балансового обліку у вказаних інтервалах.

На формування надлишку ліквідності банків певним чином впливає існуючий метод оцінки її достатності, який має “бар’єрний” характер [4]. Це дослідження показало, що оцінку ефективності управління ліквідністю банку доцільно здійснювати не на основі граничного (бар’єрного) значення нормативу, який є одним з чинників утворення надлишку ліквідності, а з урахуванням діапазону допустимих відхилень ($\pm\delta$) щодо оптимального значення ліквідності (L_{opt}). Тобто, нормативне значення показників ліквідності (L_n) повинно фіксуватися у вигляді виразу $L_n = L_{opt} \pm \delta$. За цієї умови надмірна ліквідність тягатиме до мінімуму, що підтвер-

джується характером щільності розподілу вірогідності фактичних значень ліквідності щодо цільового параметра управління (L_{opt}). Такий варіаційний принцип нормування одночасно з локалізацією надлишку ліквідності первинних резервів дозволяє якісніше оцінити рівень управління нею, що надто важливо як при реалізації внутрішньобанківських систем управління ліквідністю, так і для зовнішньої оцінки з боку регулятора. При цьому, значення ліквідності, що перевищують величину ($L_{opt} + \delta$), характеризують неефективне управління нею (наявність економічно недоцільного надлишку), значення нижче величини ($L_{opt} - \delta$) характеризують зону недопустимого ризику, а значення рівновіддалені від оптимального на величину ($\pm\delta$) відображають, відповідно, економічно доцільний рівень ризику ліквідності й економічно доцільний рівень її надлишку.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що вдосконалення системи регулювання банківської ліквідності і моделювання її показників на основі інтервальної періодизації активів і пасивів, з використанням ва-

ріаційного методу нормування, дасть змогу локалізувати регуляторні чинники надлишку ліквідності, забезпечуючи стабільність банківської системи на принципах економічної доцільності та гармонізації цілей і завдань Національного банку і банківських установ.

Література

1. Лисицький В. І. Банки України – гегемон розвитку економіки держави //Забезпечення сталого розвитку банківської діяльності: Мат. між-нар. наук.-практ. конф. 11 жовт. 2007 р. / Відп. за вип. М. І. Діба. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 157–159.

2. Дробязко А. Банки Украины. Обобщенный портрет по итогам 2007 года / А. Дробязко, В. Сушко // Финансовые риски. – 2007. – 4(49). – С. 41–66.

3. Інструкція "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні". Затверджена постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 р. N 368.

4. Вожжов С. П. Про варіаційний підхід до оцінки ліквідності балансу банків // Вісн. соціально-економічних досліджень. – ОДЕУ: Одеса, 2006. – Вип. 24. – С. 57–63.